

Franciszek Jabłoński¹
franusz@wp.pl
Uniwersytet Adama Mickiewicza
Poznań

Znaczenie terytoriów misyjnych dla dzieła misyjnego w 400. rocznicę powstania Kongregacji Ewangelizowania Narodów²

The Importance of Mission Territories for Missionary Work
on the 400th Anniversary of the Congregation
for the Evangelization of Peoples

Cytowanie: Jabłoński F., 2023, *Znaczenie terytoriów misyjnych dla dzieła misyjnego w 400. rocznicę powstania Kongregacji Ewangelizowania Narodów*, Nurt SVD, t. 153, nr 1, s. 8-24.

Streszczenie

Niniejszy artykuł ukazuje syntezę 400 lat działalności Kongregacji Ewangelizowania Narodów. Autor akcentuje znaczenie terytoriów misyjnych dla dzieła misyjnego, z uwzględnieniem Konstytucji apostołskiej o Kurii Rzymskiej oraz jej służbie Kościołowi i światu *Praedicate evangelium* papieża Franciszka. Ojciec Święty wprowadził tu dwie nowości. Pierwszą z nich jest połączenie Kongregacji Ewangelizowania Narodów z Papieską Radą ds. Nowej Ewangelizacji. Drugą stanowi fakt, iż papież wziął na siebie zadanie kierowania

¹Ur. 1964, prezbiter archidiecezji gnieźnieńskiej, doktor habilitowany; konsultor Komisji Episkopatu Polski ds. Misji, członek Stowarzyszenia Misjologów Polskich (SMP) oraz Międzynarodowego Stowarzyszenia Misjologów Katolickich (IACM), kierownik sekcji misjologicznej Polskiego Towarzystwa Teologicznego (Kraków), diecezjalny dyrektor Papieskich Dziel Misyjnych, delegat Prymasa Polski ds. misjonarzy; prowadzi wykłady na UAM w Poznaniu, w Szkole Katechistów Archidiecezji Poznańskiej, na Prymasowskim Studium Teologiczno-Pastoralnym oraz w Centrum Formacji Misyjnej w Warszawie; autor 20 książek naukowych i popularnonaukowych oraz ponad 200 artykułów; specjalizuje się w zagadnieniu misyjności Kościoła powszechnego, diecezjalnego oraz „Kościoła domowego”.

²Na podstawie: Jabłoński, 2012.

Kongregacją, ustanawiając siebie prefektem. Artykuł składa się z kilku części. Pierwsza ukazuje źródła informacji o strukturze Kościoła powszechnego i misyjnego, często mało znane w realiach życia parafialnego czy diecezjalnego. W drugiej zostały opisane jednostki administracyjne na terytoriach misyjnych. Prezentując ich powstawanie oraz funkcjonowanie, ukazano równocześnie m.in. trudności, na jakie napotyka Kościół katolicki w ewangelizowaniu w wielu rejonach świata. Trzecia część udziela odpowiedzi na pytanie, kiedy dane terytorium jest misyjne, a kiedy nie. Na zakończenie ukazane zostały w sposób całościowy osiągnięcia oraz wpływ Kongregacji na rozwój misyjnego dzieła Kościoła.

Słowa kluczowe: Kongregacja Ewangelizowania Narodów, terytoria misyjne, terytoria niemisyjne, jednostki administracyjne i struktura Kościoła powszechnego, orędzia na Światowy Dzień Misyjny.

Abstract

This article offers a synthesis of 400 years of the Congregation for the Evangelization of Peoples. The author emphasizes the importance of missionary territories for missionary work, taking into account Pope Francis' Constitution *Praedicate evangelium*. The Pope has introduced two innovations here. The first is the merging of the Congregation for the Evangelization of Peoples with the Pontifical Council for the New Evangelization. The second is that the Pope has taken it upon himself to lead the Congregation, establishing himself as prefect. The article consists of several parts. The first shows sources of information about the structure of the universal and missionary Church, often little known in the reality of parish or diocesan life. The second describes the administrative units in the mission territories. In presenting their formation and functioning, the difficulties faced by the Catholic Church in evangelizing in many areas of the world are shown. The third part provides answers to the question: when a territory is missionary and when it is not. Finally, the achievements and influence of the Congregation on the development of the Church's missionary work are shown holistically.

Keywords: Congregation for the Evangelization of Peoples, mission territories, non-mission territories, administrative units and structure of the universal Church, messages for the World Mission Day.

Wprowadzenie

Sobór Watykański II w dekrecie misyjnym wyraźnie określił działalność misyjną jako „szczególne inicjatywy, poprzez które posłani przez Kościół głosiciele Ewangelii, idąc na cały świat, wykonują zadanie przepowiadania Ewangelii i wszczepiania samego Kościoła w te narody lub grupy, które jeszcze nie wierzą w Chrystusa [...]. Prowadzone są najczęściej na określonych obszarach, uznanych przez Stolicę Apostolską” (DM, nr 6).

Encyklika *Redemptoris missio* (RM) przedstawia trzy kryteria, według których można określić obszary działalności misyjnej *ad gentes*, nazywając je „kręgami terytorialnymi”, „nowymi światami i zjawiskami społecznymi” bądź „współczesnymi areopagami”. Encyklika wyjaśnia, że „działalność misyjna była ustalana normalnie w odniesieniu do określonych terytoriów. Sobór Watykański II uznał ten wymiar terytorialny misji *ad gentes*, także dziś ważny dla określenia odpowiedzialności, kompetencji i geograficznych granic działania” (RM, nr 37). Ponadto dodaje, że „misji powszechnej musi odpowiadać powszechna perspektywa: istotnie Kościół nie może się zgodzić na to, by granice geograficzne i przeszkody polityczne utrudniały jego misyjną obecność. Jest jednak również prawdą, że działalność misyjna *ad gentes*, będąc różną od duszpasterskiej troski o wiernych i od nowej ewangelizacji niepraktykujących, prowadzona jest na terytoriach i w odniesieniu do grup ludzi ściśle określonych” (RM, nr 37).

Dykasteria, która określa, czy dane terytorium należy uznać za misyjne czy też nie, jest od przeszło 400 lat Kongregacja Ewangelizowania Narodów (Jabłoński, 2012, s. 12). Ta Kongregacja prowadzi, w imieniu papieża, który jest głównym ewangelizatorem świata, dzieło misji oraz nieustannie rozpala ducha misyjnego w Kościele (Jabłoński, 2012, s. 11).

W uroczystość św. Józefa 19 marca 2022 roku została ogłoszona nowa Konstytucja apostolska o Kurii Rzymskiej oraz jej służbie Kościołowi i światu *Praedicate evangelium* (PE). Dokument ten nadaje Kurii strukturę bardziej misyjną, tak aby w coraz większym stopniu służyła Kościołom lokalnym oraz ewangelizacji. Dykasteria Ewangelizowania Narodów (Ewangelizacji) i Papieska Rada ds. Nowej Ewangelizacji uległy połączeniu, tworząc Dykasterię ds. Ewangelizacji, a jej prefektem został papież (*Dykasteria ds. Ewangelizacji...*, 2023). Nowa struktura jest wymieniona jako pierwsza ze wszystkich dykasterii. Składa się ona z dwóch sekcji. Pierwsza z nich zajmuje się zasadniczymi kwestiami, dotyczącymi ewangelizacji na całym świecie, druga zaś troszczyć się będzie o ewangelizację na terytoriach misyjnych. Tej drugiej sekcji powierzone zostały Papieskie Dzieła Misyjne jako „narzędzia promocji odpowiedzialności misyjnej każdego ochrzczonego i jako pomoc i wsparcie dla nowych wspólnot lokalnych Kościoła” (PE, nr 54). Ponieważ – jak czytamy w dokumencie – „każdy członek Ludu Bożego, na mocy otrzymanego chrztu świętego, jest uczniem – misjonarzem Ewangelii”, Dykasteria ds. Ewangelizacji ma za zadanie „wspierać wzrost tej świadomości i odpowiedzialność ochrzczonego [za misję], aby każdy współpracował skutecznie z dziełem misyjnym w swojej codzienności poprzez modlitwę, świadectwo i konkretne

czynny” (PE, nr 59). Ma ona również „służyć dziełu ewangelizacji, aby Chrystus, światłość świata, był poznany i aby o Nim świadczono w słowach i czynach i aby budowało się i wzrastało Jego Ciało Mistyczne, którym jest Kościół” (PE, nr 53).

1. Źródła informacji o strukturze Kościoła powszechnego

W celu zgłębienia problematyki struktur Kościoła powszechnego należy sięgnąć do kilku podstawowych źródeł. Pierwszym z nich jest *Annuario Pontificio – Rocznik statystyczny Stolicy Apostolskiej* (Segreteria di Stato Vaticano, 2022). Historia wydawania papieskiego rocznika sięga aż XVIII wieku. Rocznik ten jest podstawowym źródłem informacji w opracowaniu aktualnych terytoriów misyjnych, historii dykasterii Stolicy Apostolskiej oraz jednostek administracyjnych.

Drugie ważne źródło informacji stanowi *Annuario Statisticum Ecclesiae – Rocznik statystyczny Kościoła katolickiego* (Segreteria di Stato Vaticano, 2021), opublikowany w trzech językach: łacińskim, angielskim, francuskim. Ostatni rocznik, zawierający dane z 2019 roku, wydano w 2020 roku. Dzięki niemu polski czytelnik może zapoznać się z aktualnymi wartościami liczbowymi, dotyczącymi Kościoła katolickiego w skali ogólnoswiatowej, m.in. z liczbą katolików, biskupów, kapłanów, osób konsekrowanych, katechetów, parafii itp. (Segreteria di Stato Vaticano, 2021).

Trzecim istotnym źródłem wiedzy o strukturach Kościoła powszechnego jest *Guida delle Missioni Cattoliche – Przewodnik misji katolickich* (2005), zawierający mapy poszczególnych krajów z podziałem na diecezje czy też jednostki terytorialne (opracowane przez Kongregację Ewangelizacji Narodów).

Kolejne źródło informacji stanowi *Atlas hierarchicus (Atlas Kościoła powszechnego, 2010)*, który powstał przy współpracy z Kongregacjami: Ewangelizowania Narodów, Kościołów Wschodnich i Biskupów, a także watykańskim Sekretariatem Stanu, jak również z Kurią Generalną Księży Werbistów. *Atlas hierarchicus* zawiera mapy oraz dane geograficzne, statystyczne i historyczne, dotyczące obecności katolików na wszystkich kontynentach. Wydanie opatrzone zostało słowem wstępnym papieża Benedykta XVI (Congregazione per l’Evangelizzazione... , 2011).

Za piąte źródło wiedzy o strukturach Kościoła powszechnego uważa się książkę autorstwa Franciszka Jabłońskiego pt. *Terytoria misyjne w świetle Kongregacji Ewangelizowania Narodów w 390. rocznicę jej powstania (1622-2012)* (2012). Porusza ona następującą problematykę: hierarchiczny ustrój Kościoła, jednostki administracyjne Kościoła

katolickiego, jednostki administracyjne na terytoriach misyjnych, statystyka Kościoła według kontynentów, historia i główne założenia Kongregacji Ewangelizowania Narodów. Większość tego opracowania stanowią mapki diecezji i jednostek misyjnych w poszczególnych krajach (Jabłoński, 2012).

2. Jednostki administracyjne na terytoriach misyjnych

Według J.I. Arriety na podstawie różnego rodzaju jurysdykcji odnośnie do terytorialnego lub personalnego wytyczania granicy *coetus fidelium* (przynależności wiernych) oraz na podstawie systemu prawnego, którym ma się kierować, w zależności od tego, czy instytuty należą do jurysdykcji zwyczajnej czy do misyjnej, można wyróżnić trzy kategorie jednostek administracyjnych w Kościele łacińskim:

1° jednostki terytorialne jurysdykcji zwyczajnej – są prawnie zależne od Kongregacji Biskupów i należą do nich: diecezje jurysdykcji zwyczajnej (KPK, kan. 369), prałatury terytorialne oraz opactwa terytorialne (KPK, kan. 370). Do tej kategorii należy także jednostka administracyjna specjalna, czyli administratura apostolska (KPK, kan. 371 § 2), która nie została wyszczególniona w jurysdykcji zwyczajnej;

2° jednostki terytorialne misyjne – są zależne od Kongregacji Ewangelizowania Narodów i trzeba tu wyszczególnić: diecezje misyjne, wikariaty apostolskie, prefektury apostolskie (KPK, kan. 371 § 1) oraz misje *sui iuris*, nieujęte w Kodeksie Prawa Kanonicznego;

3° jednostki personalne, które mogą należeć do jurysdykcji zwyczajnej lub misyjnej, a więc podlegają Kongregacji Biskupów albo Kongregacji Ewangelizowania Narodów. Wśród jednostek personalnych znajdują się: diecezje personalne (KPK, kan. 372 § 2), prałatury personalne (KPK, kan. 294), ordynariaty polowe, łacińskie ordynariaty opiekujące się wiernymi obrządku wschodniego (Arrieta, 1997, s. 346-347), personalna administratura apostolska św. Jana Marii Vianneya, a ponadto ordynariaty dla anglikanów, będących w pełnej komunii z Kościołem katolickim.

Rocznik papieski *Annuario Pontificio* w rozdziale *Hierarchia Kościoła katolickiego i jej stolice (miejsca)* ukazuje strukturę Kościoła katolickiego w następującej kolejności: patriarchy, arcybiskupstwa większe, archidiecezje i diecezje, stolice tytularne, prałatury terytorialne, opactwa terytorialne, egzarchaty apostolskie i ordynariaty wiernych obrządku wschodniego, ordynariaty wojskowe, prałatury personalne, wikariaty apostolskie, prefektury apostolskie, administratury apostolskie, administratury apostolskie personalne, misje *sui iuris*.

Jednostki kościelne – wykazane w *Annuario Pontificio* – bez oznaczenia gwiazdką podlegają Kongregacji Biskupów. Te, które są zaznaczone jedną gwiazdką, zależą od Kongregacji Kościołów Wschodnich. Z kolei jednostki oznakowane dwiema gwiazdkami zależą od Kongregacji Ewangelizowania Narodów i są jednostkami misyjnymi (Jabłoński, 2012, s. 103).

Zasadniczo istnieją cztery podstawowe jednostki administracyjne na terytoriach misyjnych, podlegające Kongregacji Ewangelizowania Narodów: diecezja misyjna, wikariat apostolski, prefektura apostolska, misje *sui iuris*. Oprócz tego terytoria misyjne znajdują się także w takich jednostkach kościelnych jak: patriarchaty, opactwa terytorialne, ordynariaty polowe, administratury apostolskie.

2.1. Diecezje misyjne

Zgodnie z afirmacją Jana Pawła II w Konstytucji o reformie Kurii Rzymskiej *Pastor Bonus* diecezjami terytorialnymi misyjnymi są diecezje erygowane na obszarach zależnych od Kongregacji Ewangelizowania Narodów (PB, nr 89). Mówiąc o diecezji terytorialnej misyjnej w sensie dosłownym, należy wskazać, że jej system prawny zawiera istotne różnice w porównaniu z diecezją jurysdykcji zwyczajnej, zwłaszcza w sprawach relacji ze Stolicą Apostolską oraz z innymi Kościołami. Dotyczą one zastosowania (aplikacji) norm prawa ogólnego. Pierwsza ważna różnica odnosi się do szczególnej zależności prawnej tych diecezji – od Kongregacji Ewangelizowania Narodów. Chodzi tu o szczególne atrybuty, które dykasteria ta posiada, aby kierować i porządkować na całym świecie dzieło ewangelizacji narodów i współpracę misyjną (PB, nr 85). Jak wiadomo, tytuł prawny najwyższego zarządu działalności misyjnej Kościoła należy do biskupa Rzymu i do Kolegium Biskupiego (DM, nr 38; KPK, kan. 782). Szczególny węzeł prawny diecezji misyjnej ze Stolicą Apostolską zależy od stopnia niepewności oraz tymczasowości jej rzeczywistości pastoralnej, o której mowa, a także jej zależności ekonomicznej, materialnej, personalnej od innych instytucji Kościoła, które ujawniają realny stopień autonomii tej wspólnoty. Podobnie jak w pozostałych strukturach misyjnych, również i w diecezjach misyjnych całkowita aplikacja powszechnego porządku kościelnego jest niemożliwa, w wyniku czego muszą się one odwoływać do specjalnych systemów prawnych. Na płaszczyźnie prawnej zależność diecezji misyjnej od instytucji centralnych Stolicy Apostolskiej przejawia się

zwłaszcza w sferze powierzenia odpowiedzialności misyjnej. Nawet jeżeli w takich diecezjach nie obowiązuje system prawny *commissio*, który jest typowy dla innych terytoriów misyjnych, Stolica Apostolska, na prośbę biskupa diecezjalnego, oddaje odpowiedzialność jakiemuś instytucji, aby współpracować w tej diecezji misyjnej z biskupem i pod jego władzą według zawartej umowy. Normy, regulujące taki system mandatu w diecezjach misyjnych, gdzie instytut, przez zlecenie Stolicy Apostolskiej, bierze na siebie „określone terytorium lub pewną odpowiedzialność o szczególnym znaczeniu”, wyjawia w rzeczywistości pewną różnorodność kierunków działań pastoralnych na takich terytoriach, czego nie ma w diecezjach jurysdykcji zwyczajnej (Arrieta, 2009, s. 349-350).

2.2. Wikariaty apostolskie

Wikariaty apostolskie to jednostki administracyjne, na czele których stoi wikariusz apostolski. Są ustanawiane na terytoriach misyjnych, gdzie nie ukształtowano w pełni hierarchii kościelnej (KPK, kan. 371 § 1). Wikariaty apostolskie w historii Kościoła powstały jako narzędzie prawne, aby bronić prawa patronatu krajów kolonialnych przed wykorzystywaniem. Pierwsze wikariaty apostolskie (w obecnym kształcie) ustanowiono w XVII wieku. Wikariuszowi apostolskiemu, który sprawuje władzę w imieniu papieża na wyznaczonym terytorium, podlegają wszystkie stacje misyjne, prowadzące działalność na tym terytorium. Wikariusz apostolski jest z zasady biskupem tytularnym. Ponadto wikariaty apostolskie zależą w większości od Kongregacji Ewangelizowania Narodów; tylko niektóre podlegają Kongregacji Kościołów Wschodnich. *Annuario Pontificio* wymienia 87 wikariatów apostolskich. Kongregacji Ewangelizowania Narodów podlegają 82 wikariaty, zaś Kongregacji Kościołów Wschodnich – pięć: Aleppo (Syria), Aleksandria di Egipto (Egipt), Anatolia (Turcja), Bejrut (Liban), Saloniki (Grecja).

2.3. Prefektury apostolskie

Prefektury apostolskie są to jednostki administracyjne podobne do wikariatów apostolskich, kierowane przez prefekta apostolskiego (KPK, kan. 371 § 1), zwykle nieposiadającego święceń biskupich. W odróżnieniu od wikariatów mają decydujący głos w organizowaniu

struktury kościelnej, podczas gdy wikariaty apostołskie są zazwyczaj erygowane na późniejszym etapie. *Annuario Pontificio* wymienia 39 prefektur apostołskich. Wszystkie podlegają Kongregacji Ewangelizowania Narodów.

2.4. Misje *sui iuris*

Tak nazywają się terytoria misyjne nienależące ani do wikariatu, ani do prefektury apostołskiej. Władzę sprawuje w nich przełożony kościelny, któremu podlegają stacje misyjne i ich personel na danym terytorium. Misje *sui iuris* wprowadził Leon XIII dekretem *Excelsum* (12 września 1896 roku). Tego rodzaju jednostka zostaje erygowana bądź to jako wstępny etap istnienia Kościoła lokalnego na terytorium o bardzo małej liczbie katolików, bądź tam, gdzie status polityczny danego terytorium jest niepewny. Według kanonistów przełożony misji *sui iuris* ma władzę analogiczną do władzy prefekta apostołskiego, a zatem posiada wszelkie tzw. uprawnienia zwyczajne. Podlega on bezpośrednio Stolicy Apostołskiej (Zmitrowicz, 1998).

Annuario Pontificio wymienia dziewięć misji *sui iuris*: w Azji (Afganistan, Azerbejdżan – Baku, Tadżykistan, Turkmenistan), na Pacyfiku (Saint Helena – południowo-zachodnie wybrzeże Afryki, Tokelau), na Karaibach (Kajmany), w Oceanii (Funafuti), w Ameryce (Turks i Caicos). Wszystkie podlegają Kongregacji Ewangelizowania Narodów.

2.5. Inne jednostki administracyjne

Według *Annuario Pontificio* Kongregacji Ewangelizowania Narodów podlegają, oprócz już wymienionych (diecezja misyjna, wikariat apostołski, prefektura apostołska, misje *sui iuris*), także: Patriarchat Wschodnich Indii, opactwo terytorialne Tokwon w Korei, administratury apostołskie Atyrau oraz Harbin (Chiny), Kirgistan i Uzbekistan, ordynariaty polowe: Korea, Kenia, Indonezja, Nowa Zelandia, Republika Południowej Afryki i Uganda (Jabłoński, 2012, s. 103-106).

Kongregacji Ewangelizowania Narodów w 80. latach XX wieku podlegały: cała Azja z wyjątkiem byłego ZSRR i Bliskiego Wschodu, cała Afryka z wyjątkiem Algierii, Tunezji, Angoli i Mozambiku oraz częściowo Egiptu i Etiopii, cała Oceanica z wyjątkiem Filipin, w Europie – kraje skandynawskie i częściowo Jugosławia, w Ameryce – Kanada oraz kilka krajów Ameryki Południowej, jak np. częściowo Kolumbia, Wenezuela, Peru, Boliwia, Paragwaj.

Na podstawie danych statystycznych z października 1967 roku Kongregacji Ewangelizowania Narodów podlegały następujące jednostki administracyjne: 121 archidiecezji, 527 diecezji, sześć opactw niezależnych, 73 wikariaty apostolskie, 70 prefektur, dwie misje *sui iuris* i jedna administratura apostolska, czyli w sumie: 800 terytoriów misyjnych, z czego na Azję przypadało 354, a na Afrykę 286.

W 2010 roku Kongregacji podlegały 1093 terytoria misyjne: 183 archidiecezje, 769 diecezji, 81 wikariatów apostolskich, 39 prefektur apostolskich, dziewięć misji *sui iuris*, sześć ordynariatów polowych, cztery administracje apostolskie, jedno opactwo terytorialne, jeden patriarchat (Wschodnich Indii) (Jabłoński, 2012, s. 353-354).

3. Kiedy dane terytorium jest misyjne, a kiedy nie

Kongregacja kieruje oraz koordynuje dziełem ewangelizacji narodów i współpracy misyjnej na całym świecie z wyjątkiem spraw, które podlegają Kongregacji Kościołów Wschodnich. Poza tym dykasteria sprawuje bezpośrednią i wyłączną władzę nad podlegającymi jej terytoriami z wyjątkiem spraw, które należą do innych dykasterii. Na podlegających jej terytoriach Kongregacja eryguje oraz dzieli terytoria misyjne w zależności od potrzeb. Uogólniając, przy tworzeniu lub pozostawieniu jednostek administracyjnych jako misyjnych Kongregacja bierze pod uwagę trzy kryteria: małą liczbę katolików oraz związaną z tym potrzebę pierwszej ewangelizacji; brak wystarczającej liczby miejscowych powołań i kapłanów, którzy zapewniliby odpowiednie funkcjonowanie danej diecezji; brak finansów nawet do zaspokojenia podstawowych potrzeb.

Z kolei misyjny charakter przestaje mieć terytorium, na którym występuje: odpowiednia liczba wierzących (co najmniej 50% ogółu danego terytorium); odpowiednia liczba rodzimych (własnych) księży, konieczna dla owej liczby wierzących; własne szkolnictwo od stopnia podstawowego po akademickie; samowystarczalność finansowa (Jabłoński, 2012, s. 94-95).

Dla zobrazowania prac Kongregacji, związanych z tworzeniem nowych terytoriów misyjnych lub stwierdzeniem ustania statutu misyjnego, mogą posłużyć dekrety Stolicy Apostolskiej. W 1976 roku ówczesny Sekretarz Stanu Stolicy Apostolskiej kard. Jan Villot wystosował list apostolski o zmianie statusu jednostek administracyjnych Australii od *ius missionale* do prawa zwykłego. W liście tym kardynał napisał:

„Ku Australii, ziemi dalekiej spośród mórz, ale nieustannie obecnej w naszym duchu, zwracamy nasze spojrzenie w chwili, w której było nam dane poznać i doświadczyć siły życia chrześcijańskiego. Również Kościoły tam istniejące dojrzały szczęśliwie, dzięki pomocy Boskiej łaski i wysiłkom świętych pasterzy, duchownych i świeckich. Wiara w tych wspólnotach rozwinęła się, liczba prezbiterów i wierzących wzrosła i dzieła miłosierdzia zostały ustabilizowane. Z powodu powyższej sytuacji Konferencja Biskupów Australii poprosiła nas, aby terytoria kościelne tego kraju przeszły z prawa misyjnego do jurysdykcji zwyczajnej. Wsłuchując się w opinię Kongregacji Ewangelizowania Narodów i Kongregacji Biskupów, na podstawie niniejszego listu zwalniamy z jurysdykcji Kongregacji Ewangelizowania Narodów i ustalamy, że przechodzą do jurysdykcji zwyczajnej wszystkie jednostki kościelne Australii: Adelaide, Brisbane, Melbourne, Perth i Sydney, a także diecezje bezpośrednio podległe Stolicy Apostolskiej: Camberra, Hobart oraz misje *sui iuris* w Kalumburu, przyłączone do opactwa *nullius dioecesis* w Nova Norcia” (*Lettera Apostolica*, 1976).

Z kolei przykładem utworzenia terytorium misyjnego typu misje *sui iuris* może być dekret Kongregacji Ewangelizowania Narodów z 1997 roku o utworzeniu misji *sui iuris* w Tadżykistanie. W dekrete kard. Józefa Tomko czytamy: „W celu bardziej odpowiedniego i skutecznego dzieła ewangelizacji Republiki Tadżykistanu, stosownym jest odłączyć to terytorium od Administratury Apostolskiej Kazachstanu i erygować je jako misje *sui iuris*. W tym celu Dykasteria Misyjna, po głębszej refleksji i wysłuchaniu zainteresowanych w tej sprawie, po uzyskaniu pozytywnej opinii abp. M. Olesia, niniejszym dekretem eryguje misję *sui iuris* w Tadżykistanie, powierzając opiekę nad tą misją Wspólnocie «Verbo Incarnato» (Słowa wcielonego), diecezji San Raffaele w Argentynie” (Arrieta, 2009, s. 43).

Jako kolejny przykład może posłużyć utworzenie prefektury apostolskiej Jimma-Bongauna w Etiopii. Konstytucja apostolska św. Jana Pawła II z 1994 roku tak oto argumentuje niniejszą decyzję: „Dla szybszego i skuteczniejszego zaradzenia dziełu ewangelizacji i trosce duchowej wiernych chrześcijan zamieszkujących regiony w Etiopii, zwane w języku lokalnym «Keffa», «Illubabor» i «Gambela», Kongregacja Ewangelizowania Narodów, po głębszej refleksji i wysłuchaniu opinii zainteresowanych oraz pozytywnej opinii Czcigodnego Brata Patricka Coveneya, Arcybiskupa tytularnego Satriano i Pronuncjusza Apostolskiego w tym samym Narodzie, ostatnio

zauważyła, że w tym samym miejscu powinna być Prefektura Apostolska. Więc My, którzy wykonujemy poważne zadanie Najwyższego Pasterza w całej owczarni Pana, zatwierdzając tę decyzję, Naszą najwyższą mocą ustalamy, co następuje: z Wikariatu Apostolskiego Nekomte odłączamy terytoria, które tworzą regiony państwowe wcześniej wspomniane i tworzymy nową Prefekturę Apostolską, która będzie się nazywać Jimma-Bongauna, powierzając opiece duszpasterskiej Zgromadzeniu Misjonarzy (*Congregatio Della Missione*), pełni ufności, że ci, nie szcędząc poświęcenia, ufając Niebieskiej łasce, będą mogli zebrać obfite owoce na chwałę Bożą i wzrost Kościoła, który jest «powszechnym sakrament zbawienia» (KK, nr 48). Inne sprawy później zostaną uporządkowane według ustaw kanonicznych. Na ile ustaliliśmy, zostanie to przeprowadzone do realizowania przez wspomnianego Brata Patricka Coveney lub kapłana delegowanego przez niego, z odpowiednio udzielonymi upoważnieniami. Gdy wszystko będzie już gotowe, zostaną wydane dokumenty z autentycznymi kopiami i możliwie jak najszybciej przesłane do Kongregacji Ewangelizowania Narodów. Na koniec chcemy, aby ten list zapieczętowany był ważny teraz i w przyszłości” (Jan Paweł II, 1994).

Kongregacja koordynuje działania misji i analizuje wszystkie kwestie i raporty przysłane przez ordynariuszy oraz konferencje episkopatów. W sprawach dotyczących członków instytutów życia konsekrowanego erygowanych na terytoriach misyjnych lub tam działających, została utworzona Stała Komisja Międzydykasterialna, której przewodniczącym jest prefekt Kongregacji Ewangelizowania Narodów. Kongregacji podlegają stowarzyszenia życia apostolskiego, zgromadzenia zakonne, działające na rzecz misji, seminaria, biskupi, duchowieństwo oraz diecezje na terytoriach misyjnych. Kongregacja zarządza majątkiem, a także innymi dobrami przeznaczonymi na rzecz wspierania misji. Dysponuje też specjalistyczną agencją FIDES, dostarczającą aktualnych wiadomości na temat działalności misyjnej i spraw związanych z ewangelizacją (*Nowy prefekt...*, 2011).

4. Najważniejsze osiągnięcia Kongregacji Ewangelizowania Narodów

Myśl o powołaniu do życia kongregacji kardynalskiej, zajmującej się całokształtem działalności misyjnej, wysunął po raz pierwszy pod koniec XIII wieku słynny publicysta, filozof i mistyk,

a przy tym gorliwy misjonarz Ramon Lul (1232-1315), zwany też „doktorem misji”. Petycję w tej sprawie skierował dwukrotnie do papieży: Celestyna V w 1294 roku oraz do Bonifacego VIII w 1295 roku. Z podobną propozycją w XVI wieku wystąpił św. Franciszek Borgiasz za pontyfikatu Piusa V (Skowronek, 1973, s. 191-192). Po raz pierwszy Pius V powołał 23 lipca 1568 roku aż dwie kongregacje: jednej powierzył zadanie poszukiwania bardziej odpowiednich środków (sposobów) dla nawracania błądzących w Europie Północnej, na terytoriach protestanckich (*Congregatio Germanica*), drugą zaś dla prowadzenia misji w Indiach Zachodnich i Wschodnich. Pierwsza z tych kongregacji praktycznie nigdy nie funkcjonowała, druga natomiast, po pięknym i wiele obiecującym początku, nie rozwinęła szerszej działalności, głównie na skutek niechęci i sprzeciwu króla Hiszpanii Filipa II (1527-1598), obawiającego się ograniczenia dotychczasowych wpływów hiszpańskich. Tak więc żywot tej kongregacji był krótki (Skowronek, 1973, s. 192). Papież Grzegorz XIII (1572-1585) podjął próbę reaktywowania kongregacji powołanej przez Piusa V, ale nie dała ona trwałych rezultatów. Następne inicjatywy w tej materii podjął Klemens VIII (1592-1605). W roku 1594 powołał specjalną kongregację dla spraw misji prowadzonych w Abisynii, w następnym zaś roku ustanowił inną kongregację dla Italo-Greków, wreszcie dnia 11 sierpnia 1599 roku erygował kongregację, która otrzymała stabilną nazwę: *Congregatio de Propaganda Fide*. Jednakże i ta kongregacja podzieliła los swoich poprzedniczek; działała tylko przez okres jednego roku (ostatnie posiedzenie odbyło się 14 sierpnia 1600 roku). Nie udały się również próby reaktywowania podjęte przez papieża Pawła V (1605-1621). Mówiąc o podejmowaniu wysiłków, zmierzających do powołania centralnego organu dla spraw misji, trzeba w tym miejscu wspomnieć dzieło karmelity Tomasza od Jezusa pt. *De procuranda salute omnium gentium...* (1613). W tym właśnie opracowaniu autor naszkicował strukturę i zadania przyszłej Kongregacji Rozkrzewiania Wiary (Sztarfrowski, 1981, s. 50-151).

Czasy, w których dojrzewiała idea przyszłej kongregacji misyjnej, charakteryzowały się wielkim dynamizmem misyjnym. Dla misji katolickich otwierały się wówczas podwoje Chin i Dalekiego Wschodu. W Ameryce Łacińskiej Hiszpanie oraz Portugalczycy posiadali przywilej patronatu, na mocy którego ewangelizowali tamtejszą ludność. Nowe tereny misyjne znajdowały się także wzdłuż zachodnich wybrzeży Afryki. Otwierające się zatem nowe możliwości pracy misyjnej nie pozostawały bez wpływu na budzenie ducha misyjnego. Wraz z nimi zaczęła zarysowywać się coraz pilniejsza potrzeba instytucji kościelnej, której zadaniem byłoby koordynowanie całej

działalności misyjnej, gromadzenie środków materialnych oraz pomoc w zaspokojeniu najpilniejszych potrzeb, pojawiających się na terenach misyjnych. Dodatkowym czynnikiem, przemawiającym za powstaniem takiej instytucji, były nasilające się z czasem trudności związane z patronatem, wykorzystywanie działalności misyjnej do celów ekspansji kolonialnej oraz dotkliwy brak formacji kleru miejscowego na terenach misyjnych (Wojda, 1992, s. 52-53).

Wspomniane wcześniej wysiłki papieży: Piusa V, Grzegorza XIII oraz Klemensa VIII zostały uwieńczone przez Grzegorza XV (1621-1623). W dniu 6 stycznia 1622 roku papież ten powołał do życia Kongregację, złożoną z 13 kardynałów, dwóch prałatów i sekretarza. Pierwsze jej posiedzenie odbyło się 14 stycznia 1622 roku (Banaszak, 1989, s. 208).

Dzięki tej Kongregacji Kościół uświadomił sobie na nowo swoją funkcję jako powszechnego urzędu duszpasterskiego. Tych zadań nie można już było pozostawić jedynie dobrej woli monarchów czy nawet gorliwości misyjnej poszczególnych zakonów. Należały one do obowiązków wikariusza Dobrego Pasterza. Stanowiły część jego posłannictwa jako następcy apostoła, któremu Pan powierzył sprawowanie urzędu pasterskiego nad całym Kościołem (Banaszak, 1989, s. 207).

Papież Franciszek w swoim misyjnym orędziu na 2022 rok napisał: „Utworzenie Kongregacji Rozkrzewiania Wiary w 1622 roku było podyktowane pragnieniem wspierania polecenia misyjnego na nowych terytoriach. Była to opatrnościowa intuicja! Kongregacja okazała się kluczowa dla uczynienia misji ewangelizacyjnej Kościoła prawdziwie taką, to znaczy niezależną od ingerencji mocarstw światowych, aby ustanowić te Kościoły lokalne, które dziś wykazują jakże wielką żywotność. Miejmy nadzieję, że podobnie jak w minionych czterech wiekach, Kongregacja, ze światłem i z mocą Ducha Świętego, będzie kontynuowała i intensyfikowała swoją pracę w zakresie koordynowania, organizowania i ożywiania działalności misyjnej Kościoła” (Franciszek, 2022).

Do najważniejszych osiągnięć Kongregacji Ewangelizowania Narodów przez te 400 lat można zaliczyć *Instrukcję Kongregacji Rozkrzewiania Wiary dla wikariuszy apostoelskich, udających się do prowincji chińskich: Tonkinu i Kochinchiny* z 1659 roku, nazywaną też *Magna Charta* Kongregacji, adresowaną do wikariuszy apostoelskich w Chinach i Indochinach, ale zawierającą wskazówki dla wszystkich misjonarzy. Dwie z tych wskazówek zasługują na szczególną uwagę – wspieranie miejscowego duchowieństwa, a także zobowiązanie do inkulturacji z zakazem zwalczania zwyczajów i tradycji danego kraju

(z wyjątkiem tych sprzecznych z wiarą i moralnością) (Kongregacja..., 1979). Na uwagę zasługuje Collegium Urbanum, założone przez papieża Urbana VIII (1623-1644) bullą *Immortalis Dei Filius* dnia 1 sierpnia 1627 roku dla seminarzystów z krajów misyjnych. Przy uczelni tej Kongregacja Seminariów i Instytucji Naukowych dekretem z 1 września 1933 roku erygowała Papieski Instytut Misyjny z prawem przyznawania stopni akademickich w dziedzinach misjologicznych i prawnych. Jan XXIII w motu proprio *Fidei propaganda* z 1 października 1962 roku przyznał uczelni tytuł Papieskiego Uniwersytetu Urbaniana. Do 1926 roku Collegium miało siedzibę w budynku Kongregacji Ewangelizowania Narodów przy Placu Hiszpańskim, a następnie zostało przeniesione na wzgórze Janikulum (Gianicolo) – do budynku Kongregacji. Collegium Urbanum przygotowało wiele pokoleń kapłanów-autochtonów, a także większość biskupów z młodych Kościołów, które obecnie w przeważającej części same zapewniają formację miejscowego duchowieństwa w licznych miejscowych seminariach niższych i wyższych.

Zaangażowanie kulturalne i misyjne Kongregacji przejawiało się również w archiwizowaniu dokumentów misyjnych z ponad 1500 terytoriów misyjnych oraz około 100 instytutów o charakterze misyjnym. Na szczególną uwagę zasługuje dynamiczna działalność Papieskich Dzieł Misyjnych oraz założenie w Rzymie kolegiów narodowych (niemiecko-węgierskiego, angielskiego, greckiego, maronickiego, szkockiego i in.). Natomiast dzięki przyłączeniu do Kościoła powszechnego wspólnot prawosławnych (1598 – unia brzeska) i protestanckich – erygowano nowe dykasteria rzymskie.

W okresie nam współczesnym Międzynarodowe Centrum Animacji Misyjnej (CIAM), które w 1986 roku otrzymało siedzibę obok Collegium Urbanum, prowadzi kursy duchowości, rekolekcje, szkolenia dla osób duchownych i świeckich mające na celu pogłębienie świadomości misyjnej (Congregatio Pro Gentium..., 2005).

Inną formą szerzenia idei misyjnej są apele i orędzia Kongregacji Ewangelizowania Narodów na Światowy Dzień Misyjny (19 października). W tę akcję włączyli się papieże od Jana XXIII do Franciszka.

Zakończenie

Znaczenie istnienia terytoriów misyjnych dla dzieła misyjnego jest niepodważalne i bez wątpienia porządkuje najważniejsze kwestie, dotyczące miejsc, do których w pierwszym rzędzie należy posyłać misjonarzy. Dla ordynariuszy, jak i dla Komisji Episkopatu Polski

ds. Misji powinno to być podstawowe kryterium, według którego misjonarze posyłani będą do pracy misyjnej.

Zasadniczym motorem rozwoju ewangelizacji na terytoriach misyjnych jest Kongregacja Ewangelizowania Narodów. Bez jej prawnej, materialnej i personalnej pomocy Kościoł na terytoriach misyjnych nie mógłby się rozwijać. Potwierdzeniem tej tezy są wypowiedzi biskupów i osób odpowiedzialnych za głoszenie Ewangelii na danym terytorium, podległemu tej Kongregacji. Na uwagę zasługuje nieustanna troska o docieranie do wiernych na całym świecie z apelem o podejmowanie dzieł misyjnych, zapoczątkowana właśnie przez Kongregację, a następnie kierowana corocznie w formie orędzi na Światowy Dzień Misyjny przez kolejnych następców św. Piotra, począwszy od papieża Jana XXIII.

Skróty

CIAM	<i>Centre international d'animation missionnaire</i>
DM	<i>Dekret o działalności misyjnej Kościoła</i>
IACM	<i>International Association of Catholic Missiologists</i>
KK	<i>Konstytucja dogmatyczna o Kościele</i>
KPK	<i>Kodeks Prawa Kanonicznego</i>
PB	<i>Pastor Bonus</i>
PE	<i>Praedicate Evangelium</i>
RM	<i>Redemptoris missio</i>
SMP	<i>Stowarzyszenia Misjologów Polskich</i>

Bibliografia

- Arrieta J.I., 1997, *Diritto dell organizzazione ecclesiastica*, Giuffrè Editore, Milano.
- Arrieta J.I., 2009, *Il sistema dell organizzazione ecclesiastica. Norme e documenti*, Editore Edusc, Roma.
- Banaszak M., 1989, *Historia Kościoła Katolickiego*, t. 3, ATK, Warszawa.
- Wodecki B. i in. (oprac.), 1979, *Breviarium missionum: wybór dokumentów Kościoła dotyczących dzieł misyjnego*, cz. 1, ATK, Warszawa.
- Congregatio Pro Gentium Evangelizatione, 2005, *Guida Delle Missioni Cattoliche*, Urbaniana University Press, Roma.
- Congregatione per l'Evangelizzazione dei popoli, 2010, *Atlas Hierarchicus*, Urbaniana University Press, Roma.
- Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli, *Decreto di erezione di "missione sui iuris" 29 settembre 1997*, w: Arrieta J.I., 2009, *Il sistema dell organizzazione ecclesiastica. Norme e documenti*, Editore Edusc, Roma.

- Dykasteria ds. Ewangelizacji: *misja na świecie*, 2023 [on-line], <https://nowaewangelizacja.org/strony/dykasteria-ds--ewangelizacji-misja-na-swiecie> [dostęp: 28.02.2023].
- Franciszek, 2022, *Orędzie na Światowy Dzień Misyjny 2022* [on-line]: <https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/missions/documents/20220106-giornata-missionaria.html> [dostęp: 19.05.2022].
- Jabłoński F. (red.), 2010, *Apele i orędzia na Światowy Dzień Misyjny (1930-2010)*, w: *Studia i Materiały Misjologiczne*, nr 17, Gaudentinum, Gniezno.
- Jabłoński F., 2012, *Terytoria misyjne w świetle Kongregacji Ewangelizowania Narodów w 390. rocznicę jej powstania (1622-2012)*, Warszawa.
- Jan XXIII, 1960, *Messaggio del Santo Padre Giovanni XXIII per la Giornata Missionaria (22 ottobre 1960)* [on-line], http://www.vatican.va/holy_father/john_xxiii/messages/documents/hfj-xxiii_mes_19601022_giornata-missionaria_it.html [dostęp: 14.09.2011].
- Jan Paweł II, 1988, *Konstytucja o reformie Kurii Rzymskiej „Pastor Bonus”* [on-line], https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/la/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_19880628_pastor-bonus.html [dostęp: 10.02.2022].
- Jan Paweł II, 1994, *Costituzione Apostolica di erezione di Prefettura apostolica* [on-line], <http://www.clerus.org/clerus/dati/2004-03/31-13/CostPA.pdf> [dostęp: 21.01.2022].
- Kodeks Prawa Kanonicznego*, 1983 [on-line], https://www.ekai.pl/wp-content/uploads/2021/12/KodeksPrawaKanonicznego_2021_12_15_pl.pdf [dostęp: 5.06.2022].
- Kongregacja Rozkrzewiania Wiary, 1979, *Instrukcja dla wikariuszy apostołskich, udających się do prowincji chińskich: Tonkinu i Kochinchiny (1659)*, w: Wodecki B. i in. (oprac.), *Breviarium missionum: wybór dokumentów Kościoła dotyczących dzieła misyjnego*, cz. 1, ATK, Warszawa, s. 41-56.
- Lettera Apostolica*, 1976, *Di passaggio delle circoscrizioni dell’Australia dallo Ius Missionale al diritto commune del 22 marzo 1976*, w: Arrieta J.I., 2009, *Il sistema dell’organizzazione ecclesiastica. Norme e documenti*, Editore Edusc, Roma, s. 43-44.
- Nowy prefekt Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów*, 2011 [on-line], <http://info.wiara.pl/doc/856117.Nowy-prefekt-Kongregacji-ds-Ewangelizacji-Narodow> [dostęp: 5.07.2011].
- Segreteria di Stato Vaticano, 2021, *Annuario statisticum Ecclesiae (2019)*, Libreria Editrice Vaticana, Roma.
- Segreteria di Stato Vaticano, 2022, *Annuario Pontificio. Per L’Anno 2021*,

Libreria Editrice Vaticana, Roma.

Skowronek R., 1973, *Kongregacja Ewangelizowania Narodów w rozwoju historyczno-prawnym*, Prawo Kanoniczne, nr 3-4, s. 191-192.

Sobór Watykański II, 1964, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”* [on-line], <http://ptm.rel.pl/czytelnia/dokumenty/dokumenty-soborowe/sobor-watykanski-ii/113-konstytucjadogmatyczna-o-kosciele-lumen-gentium.html> [dostęp: 5.06.2022].

Sobór Watykański II, 1965, *Dekret o działalności misyjnej Kościoła „Ad gentes divinitus”* [on-line], <http://ptm.rel.pl/czytelnia/dokumenty/dokumenty-soborowe/sobor-watykanski-ii/166-dekret-o-dzialalnosci-misyjnej-kosciola-ad-gentes-divinitus.html> [dostęp: 10.06.2022].

Sztafrowski E., 1981, *Kuria Rzymska*, ATK, Warszawa.

Thomas à Iesu, 1613, *De procuranda salute omnium gentium, schismaticorum, hæreticorum, Iudæorum, Sarracenorum, cæterorumq, Infidelium*, Beller, Antwerpiae.

Wojda T., 1992, *Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów*, L'Osservatore Romano, wyd. pol., nr 8-9, s. 52-53.

Zmitrowicz R., 1998, *Nowa misja Kościoła katolickiego w Turkmenistanie*, Misyjne Drogi, nr 68 [on-line], www.misyjnedrogi.pl/artykuly.php?tresc,678 [dostęp: 28.02.2011].